

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICORUM
LIBER IV.

ARGUMENTUM.

POST brevem de apibus, & mellatione propositionem, dedicationemque operis, opus ipsum olo partibus exsequitur. I. Est de commode apum habitatione. II. De earum pabulatione, examinibus, pugnis. III. De dubiis earum speciebus. IV. De earum quasi civili prudentia & republica. V. De mellationis temporibus. VI. De morbis apum, morborumque signis ac remediis. VII. De apum reparacione, cum perierunt. VIII. De reparacionis bujus inventione, & auctore, Ariflao, cuius fabulam spilogi loco fusa narrat: eidemque attexit fabulam Eurydices & Orphei.

Protinus aerii mellis coelestia dona
Exequar. Hanc etiam, Macenas, aspice partem.
Admiranda tibi levium spectacula serum,
Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis
Mores, & studia, & populos, & praelia dicam.
In tenui labor, at tenui non gloria: si quem
Numina lava finunt, auditio vocatus Apollo.
Principio fedes apibus statioque petenda,
Quo neque sit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oves hodiique petuli

Flo-

INTERPRETATIO.

Continuo describam coelestia munera aerii mellis. O Macena! fate bui etiam parti Georgorum. Dicam spectacula parvarum rerum admiranda tibi, & reges apum generos, & mores, atque artes totius generis per ordinem, & specie, & pugnas. Labor ille est impensa re, sed gloria non est parva: si diu adversi permittunt aliquem id exequi, & si Apolo invocatus exaudit. Primo querenda est apibus fedes & habitatio in loco, ad quem veni non posse pervenire; (nam vinci impedunt quominus apes ferant pabula in alveare) & in quo oves & hodi petulantur.

NOTE.

1. *Aerii mellis coelestia dona.*) Ex aere ros defluit, adhaeretque floribus, & arborum foliis: inde colligitur ab apibus, & mel conficitur. Quare aeris & celi donum est. De Macenate in arg. Georg.

7. *Numina leva.*) *Læva*, modo in bonam, qui non juvaret: particula enim *vis*, aliquid augendae, aliquando minuendae rei Ecl. 1. 16. His in malam, ita enim explicat valet. *Veloxem* autem, & *Plutonem*, & *D*ihunc versum Gellius l. 5. 12. dicitque *vim* tem, unum eundemque esse perhibet Martialis quorundam Deorum in ledendo magis, *Plutonem* vocat *Jovem* *Sigum*: at Plutonem, *dam*, ne obessent, placabant. In his ponit Deum & furias, & cetera infernorum numina, *leva* & ad-

Averruncum, & *Robigum*, & *Vejordem*, cuius effter Romæ templum, in eoque simulacrum, sagittas tenens quasi paratas ad nocendum. Inde nomen eius deducit, quod sicut *Jovem* dixerant, Deum qui juvaret; ita *Vejorum*, *deus* qui avertit. *Veloxem* autem, & *Plutonem*, & *D*ihunc versum Gellius l. 5. 12. dicitque *vim* tem, unum eundemque esse perhibet Martialis quorundam Deorum in ledendo magis, *Plutonem* vocat *Jovem* *Sigum*: at Plutonem, *dam*, ne obessent, placabant. In his ponit Deum & furias, & cetera infernorum numina, *leva* & ad-

GEORGICA. LIB. IV.

157

Floribus insultent, aut errans bucula campo Decutiar iorem, & surgentes atterat herbas. Absint & piti squalentia terga lacerti Pinguibus a stabulis, meropetque, aliisque volucres; 15 Et manibus Procne pectus signata cruentis. Omnia nam late vallant, iplaque volantes Ore ferunt, dulcem nidis immixtibus escam. At liquidi fontes, & stagna virentia musco Adfint, & tenuis fugiens per gramina rivus: 20 Palmaque vestibulum, aut ingens oleaster inumbret. Ut, cum prima novi ducent examina reges Vere suo, iudeique favis emissa juvenus; Vicina invitae decedere ripa calor, Obviaque hospitijs teneat frondentibus arbos. 25 In medium, seu flabit iners, seu profluet humor, Transversas salices & grandia conice saxa: Pontibus ut crebris possint confittere, & alas Pandere ad astivam solem; si forte morantes Sparsit, aut praecips Neptuno immerget Eurus. 30 Hac circum casis virides, & olentia late Serpyla, & graviter spirantis copia thymbra Floreat, irriguunque bibant violaria fontem. Ipsa autem, seu corticibus tibi futa cavastris, Seu lento fuerint alvearia vimine texta, 35 Angustos habeant aditus, nam frigore mella Cogit hyems, eademque calor liquefacta remittit. Utraque vis apibus pariter metuenda: neque illa Non saltent super floribus, & juvenca vagis per agros non excutiat rorem ex herbis, nec premit herbas nascentes. Abi quoque a pingui divisori lacerti maculos splendentis tergo, & meropet, & recte aves, & imprimis Procne, que nostri sibi petitis manibus sanguinolentis. Nam circum paralantur omnia, & sollo ferunt ipsas apes, ut sine gratum palumbum pullis cruentibus. Sed adfint fontes puri, & flaga cooperta viridillanigra, & parcos rivus curvans inter herbas, palmaque, vel magni oleaster tegat vestibulum. Ut, quando novi reges ducent prima examina vere sibi commedo, & quando juniores apes ludent egressi ex alveariis, tunc ripa prospiciunt aquam, sive stolidi immota, sive fusc, prope salices obliquas, & magnos lapides, ut possint sicut in illis qual in frequentibus pontibus, & explicare alas ad solem astrovim: si forte Eurus vehementer dissipaverit reduentes, aut disiecter in aquas. Circa illa omnia, casis vorides, & serpylla longe redolentes, & copia thymbrae graviter balantibus forest; & viole illicirrigent liquido rivo. Ipsa autem alvearia, sive a te compata fint ex corticibus cavastris, sive testa vimine flexili, habeant introitum arctum. Nam hyems confingit mella frigore, & calor reprobatur etenim liquefacta. Utriusque violentia pariter formidabilis est apibus: neque frusfra

NO T A.

& aduersa hominibus suffic habita, nemo certo. Sic in corporibus congeries fordim, neficit, testaturus Arnobius l. 3. De Apol. in vatum Deo, Ec. 3. 104.

8. *Principio, &c.*) I. PARS. *De apum habitatione:* praecpta continet duo. I. *De commode alveariis loco;* deque istis que adesse circum, aut prout absit debent, v. 8. II. *De forma alvearium,* v. 33.

13. *Squalentia terga lacerti.*) Lacertula, lucerola. Squalor, squalidus, leualo, squalens, derivantur a *squalis*: significantque quicquid ita inculcatum oblitumque est, ut squalannum in serpentium pisticum coris densitate & aperitatem referat. Ita deficit Gellius l. 2. 6. Sic est, aut rolfmarinus. Ecl. 2. 49. *Serpillum,* *Sermollino.* Ecl. 2. 11. *Thymbra,* quæ saturav

14. *Meropet.*) Merops avis, quæ & apialis dicitur, ital. apario, apibus intexta. *Procne,* hirtundo: nota: quadam habet in pectoro, quæ sanguine aliquo modo refratur: quas sibi imprefabile linguit, plangens pectus, manibus cedile filii sui cruentatis. Fabulam vide Ecl. 6. 78.

21. *Examina.*) Apum colonizæ ad novas fedes querendas ex alvearibus egressi, Sciam. De his Ecl. 7. 13.

22. *Neptuno immerget Eurus.*) Neptunus hic pro quibuslibet aquis. G. 1. 14. Eurus, pro quolibet vento violentiore. G. 1. 371. 30. 31. 32. *Caspia vider.*) Caspia lavendula est, aut rolfmarinus. Ecl. 2. 49. *Serpillum,* *Sermollino.* Ecl. 2. 11. *Thymbra,* quæ saturav

P. VIRGILII MARONIS

Nequicquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fusoque & floribus oras
40 Explicit, collectumque hac ipsa ad munera gluten
Et visco & Phrygia servant pice lentiū Idz.
Sæpe etiam effossis (si vera est fama) latibris
Sub terra fodere larem; penitusque reperta
Pumicibutque cavis, exfusque arboris antro.
45 Tu tamen & levi rimoña cubilia limo
Unge fovens circum, & raras superinjic frondes.
Neu proprius reddi taxum sine, neve robentes
Ure foco cancos: altæ neu crede paludi:
Aut ubi odor eoeni gravis, aut ubi concava puls
50 Saxa sonant, vocisque offensa resultat: imago.
Quod superest, ubi pulsat hyemem Sol aureus egit
Sub terras, cœlumque æstiva luce recolit:
Illa continuo salutis silvagique peragrant,
Purpureoque meunt flores, & fluminia libant
55 Summa leves. Hinc nescio qua dulcedine laet
Progeniem nidoque fovent: hinc arte recentes
Excedunt ceras, & mella tenacia singunt.

Hinc

ille diligenter cera collunt parvas rimas domorum, & margines rimarum fuso & floribus
complent, & servant ad hos ipsos uinas glaten collectum, tenacissimis apicis & pice montis Idz in
Phrygia. Septem etiam, si vera est fama, acquerunt flos domum sub terra, effossis latibus: &
inventis sunt profundis in septidulis cœnæ, & in alto arboris canis. Tantum & ungo alvearia
hiania, circunsum molli tuo: & superite luto fato tenus: neve permittit ut taxus sit
visitor alocari: neve corpore in foco cancos ruentes: neve collata alcavate prope pavidum pro-
fundam: aut ubi odor iuri garus est: aut ubi taxa intu caro reponit pulsi vocis, & soni
speciei alii resili. Quod spectat ad alta, quando Sol rutilus expulit hyemem sub terras, &
aperit colum lumine calido: statim apes volant per salutis & floribus, & carpunt flores purp-
ureos, & volando degustant superfluum florivorum. Ex his floribus, & aquis recreant necipio
que delectatione, nutriti faciunt, & conficiunt eorum nidos: ex his elaborant artificiale cer-
ras novas, & fabricant mella glutinosa.

Dicitur

N O T A E.

& cunila etiam dicitur, herba condimentaria, Sanguinaria, Violaria, loca violis consistit.
Cera Spiramente linunt, fusoque & floribus.
38. Cera Spiramente linunt, fusoque & floribus. Non cera proprie, neque floribus; sed
melligera, id est, glutine quoddam, & viscosa te-
nacissima materia, unde operis fundamento co-
noscitur, ex Plin. l. 1. & 1. 26. & 1. 26. & 1. 26. & 1. 26. Commissis
filioribus, & propolis. Commissis, non posse, crux-
ta est prima, atque ima favoris amari, dicta quasi
gummatio, a cuius gummy: quia fit lacrymosa
arborum, salicis, ulmi, arundinis; & gummosa
præterea, & cerasina, &c. Piscatoris, & ruris
fecunda est crux, dilatior, fitaque & mitiore
gummi, media natura inter picem & cerasam;
unde nomen habet a *terram pie & non crux*.
Propolis tercia crux, & proximum favorum
stabilimentum, crassioris materia, cui floribus
succus additur: bac omnes frigoris & injuria
aditus obvientur, inquit Plinius. Hand signifi-
cat Virgilius fusoque & floribus: cruxas a-
lia inferioris per glutinem.
39. Ficus.) Herba est, laetucæ similis; ex
alge genere, fuscæ maritus, Plinio dicta:
hujus aliqua species quadratum subrubet. Lau-
datisimæ: inquit, que in Creta insula juxta
terram in petris nascitur, ringendis etiam lanis

GEORGICA. LIB. IV.

Hinc ubi jam emissum caveis ad sidera coeli
Nare per æstatem liquidam suspexeris agmen,
60 Obscuramque trahi vesto mirabere nubem;
Contemplator: aquas dulces & frondea temper
Tefta petunt: hue tu justos alperge sapores,
Trita meliphilla, & cerintha ignobile gramen:
Tinnitusque cie, & Matris quate cymbala circum,
65 Ipsæ confident medicatis sedibus; ipsæ
Intima more suo sefe in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint, (nam sepe duobus
Regibus incelsit magno discordia motu)
Continuoqæ animos vulgi, & trepidantia bello
70 Corda licet longe præscire: namque morantes
Martius ille æris rauci canor increpat, & vox
Auditus fraxis sonitus imitata tubarum.
Tum trepidi inter se coeunt, pennisque coruscant,
Spiculaque exaucent rostris, apanteque lacertos,
75 Et circa regem arque ipsa ad prætoria dense
Miserentur, magnisque vocant clamoribus hostem.
Ergo ubi, ver nactæ sudum, camposque patentes,

Erum-

Deinde quando ridebis examen, emissum ex alvearibus per æstatem serenam, volare in altum
acrem, & nigrum nubem apum disjundi vento: considera: quæ sunt semper aquas dulces, &
ramos frondentes ubi conidunt: ipsæ circa hunc locum odores præscriptos, meliphilla confi-
cata, & valem herbam cerinthe: & exacta tintinnum, & quatuor circum cymbala Cybeles, ma-
tris Dæorum. Apes confident in sedibus illæ preparatis: apes sepe immittunt more suo in intima
alvearia. Si vero exire voluerint ad cætamen, (nam sepe discordia magno impetu infannat
utrumque regem) statim licet longe præsentem & iram plebis & corda beli avida: nam Marti-
us etiam brepitus rauci æris exicit tardas, & auditis bimbus referens fraxis sonitus luci-
natum. Tunc felix inter se congregant, & miscant alis, & acutum acutum rostris, & pa-
ranti ad pugnam lychiola, & flagrant densa cœva regem & ipsius cellam, & inmonti ha-
bem magno frenitu. Itaque quando invenient tempus serenum, & spatia aeris aperta,

N O T A E.

continet duo. I. Quomodo examina cogenda
fini in alvearia, v. 38. II. Quomodo pugne
compendiat fini, v. 80.

51. Est sub terras.) Sub polum australalem,
five antarcticum, quem sub pedibus Styx atra
videt, G. 243. Pellit autem Sol hyemem
ad illas partes, quia ad nostraras accedit, ab
illis recessit: quia rex excedit sequitur hyems.

52. Æthra luce.) Calidore: nec enim pro-
prie ætas hic significatur, sed ver.

54. Lilium.) Degulfant, radunt: En. 1. 740.
57. Excedunt ceras.) Metaphora a fabris fer-
raciis dicta, quorum si proprie ferrum edere:
ideo comparabit apes cum Cyclopis, v. 170.

59. Nare per æstatem liquidam.) Nare tape
pro volare, volare saepe pro nare; mutua trans-
latione sumuntur: vide En. 5. 219. Liquidam.)
Puram, serenam: unde Ecl. 6. v. 33. Et li-
quidi simul ignis.

63. Meliphilla.) Ira refutat e manucriptis
N. Heinini, cum ante, non sine Latinæ quanti-
tatis damno, legeretur secunda brevi, meli-
philla. Citrago est Latinorum, Italorum
melissa, herba apibus gratissima, Greco no-
mine dicta a *μέλι* mel & *ψίλος* folium. Præcepta

cor-

ruine

meas, Teucri, defendere noverat, id est, ne felti-
tare. Sic infra v. 73. Tum trepidæ inter se coeunt.

75. Praetoria.) Cellas regum: metaphoræ,

cœta a castrenibus tabernaculis eorum, qui

bellæ

76. Tropidania.) Non timida, sed cum felti-
tatione tumultuantia sic En. 9. 114. Ne tertiade
meas, Teucri, defendere noverat, id est, ne felti-
tare. Sic infra v. 73. Tum trepidæ inter se coeunt.

77. Tropidania.) Cellas regum: metaphoræ,

cœta a castrenibus tabernaculis eorum, qui

bellæ

Erumpunt portis: concurrit: æthere in alto
Fit sonitus: magnum mixta glomerantur in orbem
80 Præcipites cadunt: non densior aere grando,
Nec de concusa tantum pluit ilice glandis.
Ipsi per medianas aries, infignibus alis,
Ingentes animos angusto in pectora versant:
Usque adeo obnixi non cedere, dum gravis aut hos,
85 Aut hos versa fuga vicit dare terga subegit.
Hi motus animorum, atque hæc certamina tanta
Pulveris exigui jacta compresca quietescit.
Verum ubi ductores acie revocaveris ambos;
Deterior qui vîsus, eum, ne prodigii oblit,
90 Dede neci: melior vacua sine regnet in aula.
Alter erit maculis auro squalentibus ardens:
(Nam duo sunt generæ) hic melior, insignis & ore,
Et utilis clarus squamis: ille horridus alter
Defidia, latamque trahens inglorius alvum.
95 Ut binæ regum facies, ita corpora gentis:
Namque aliae turpes horrent, cœi pulvere ab alto
Cum venit, & terram fisco puit ore viator
Aridus: eluent aliae, & fulgore coruscant,
Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis.
100 Hæc potior sloboles: hinc cœli tempore certo

Dol-

euunt & porti: pugna committitur: fit strepitus in alto aere: confusa densantur in magnum glo-
bum & cadunt præcipites: non pluit grando spissæ aere, nec tantum glandium ex ilice quaf-
fata. Ipsi reges in mediis exercitibus, aliæ notabilæ, agitant magnum animum in parvo corpo-
re, obstante non recedere, eo usque, quo vicitur territus cogat, vel hos, vel illos, dare in fu-
gam terga conserua. Haec commotione animorum, & hec tanta pugna sedentum, repressa jacit
exiguus pulvis. Sed postquam revocaveris a pugna geminos reges, & neci cum quicunque fuerit
pejor, ne nocte conjuventi cibos; & permitti ut metior regnet in domo vacua ab hoste. Alter
erit lucidus notis auro apertus; (junct enim duo apum gena) hic melior est, forma pulchra,
& clarus squamis rusticanus: alter ille horridus est ignavia, & trahens megnam alvum pnc
honore. Ut gemina sunt formas regum, ita species gentis: namque aliae apes boveni scida,
quædammodum viator, qui venit ex loco valde pulvulentus, & sibilans excreat pulvrum ore
foco: aliae lucent & mitant splendore, ardentes corporibus, que aperse sunt auro & similibus
notis. Hoc genus melius est; ex his primæ statu anni tempore

met

N O T A E.
bella administrabant, quod munus primo
prætoribus, unde contulibus demandatum
fuit, ex Fæto. Hinc etiam apud Columellam & Martialem prætoria sunt ampla adi-
ficia rustica; in quibus fortasse jus ruficis
a domino ac patrono dicebatur.

91. Alter erit, &c. III. PARS. De variis apum speciebus. Duæ sunt: rufæ, quæ minores;
& nigra magisque varia, quæ maiores. Pri-
ma species melior. Rex magnitudine præstata
in sua quicunque specie, & in supremis favis
habitat. Squalenitus.) Vide supra, v. 13.

92. Cui pulvere ab alto Cum, &c.) Compa-
rat horridam (scundam speciem nigritatem), vel
cum vultu habentique viatoris, qui pulvere
ac sudore oblitus spuit; vel cum ipso illius
sputo, quod in iecum falivas ac terras glo-
bulum humi colliguntur.

93. Liquida.) Puræ & sine face: qua-
tinum omnino liquida sunt, mala sunt, ut
admonet Servius.

94. Pro incerto: de eo colore Ecl. 4. 44.

95. Cum false saligna Helleponiaci, &c.) Solebant in hortis omnibus Priapi statuam

col-

Dulcia mella premit: nec tantum dulcia, quantum
Et liquida, & durum Bacci dominata saporem.
At cum incerta volant coloque examina ludunt,
Contemnuntque favos, & frigida recta relinquent,
105 Instabiles animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor: tu regibus alas
Eripe: non illis quisquam cunctatibus altum
Ire iter, aut castris audebit yellere signa.
Invitent crocias halantes floribus horti:
110 Et custos furum atque avium, cum false saligna,
Helleponiaci servet tutela Priapi.
Ipse thymo piaque ferens de montibus altis
Tecta serat late circum, cui talia curse:
Ipse labore manum duro serat, ipse feraces
115 Figat humo plantas, & amicos irriget imbris.
Atque equidem, extremo ni jam sub fine laborum
Vela trahat, & terris fellinem adverte proram;
Foritan & pingues horitos qua cura colendi.
Ornaret, canerem, biferique rosaria Petri:
120 Quo modo potis gaudarent intyba roris,
Et virides apio ripæ, tortusque per herbam
Cresceret in ventrem cucumis: nec sera comantem
Narcissum, aut flexi tacuisse vimen acanthi,
Pallentesque hederas, & amantes liora myrtos.

125 Nam-

mel dulce: nec tam dulce, quam & purum, & mitigaturus asperam vim vini. At cum ex-
aminata volant inertia, & ludent per aeren, & deflidunt favos, & deferunt alzaria inania,
revocabis animos mobiles ab instabilitate. Non magna erit difficultas revocare: tu regibus pen-
nas excole: nullus audebit illis morantibus vagari per aeren, & creare signa & castris. Horti
spirantes crocias floribus eas alliciunt; & tutela Priapi Helleponiaci, adhuc latronum & vor-
acium, cum fæce & fæce, eas servet. Ille ipsis, qui curat hortia, transversi ex altis montibus
thymum & pinos, plantat eas undique circa arboreria: ipse alterat manus duro plantationis la-
bore: ipse infodiat terræ plantas fertiles, & invagat plantas aquam opportunam. Ego certe, ni
jam sub ultimum finem laborum colligemus vela, & prope raro torque proram ad terram,
forte cantavimus quoque, que ratio cultura ornaret hortos fertiles, & cantarem rosjaria Petri:
Ils facundi: & quomodo intyba, & margines viventes apio, letarentur aquis irigantibus, &
quomodo cucumis curvatus per herbam tumeſceret in modum ventris: nec pretermissem nar-
cissum tardie florentem, & caulem acanthi flexili, & myrtos que amant
horta.

Nam-

N O T A E.
collocare, cum false & quolibet rudi ligno: pro semper floridapinus, significavit pinum floren-
tia genere salignum posuit, id est, & calice. De eis perennem, fed arboreum perpetuo florenti-
Præpo Ec. 7. 33. Helleponiaci dicitur, quia co- tem metaphoricæ, id est, semper viritem.
lebatum imprimis Lampaci, quæ urbs est in 119. Biferique rosaria Petri.) Pefum, op-
minor Miya ad fructu Helleponiacum. De pidum & sinus Lucaniz, Pefo: cuius folium
Helleponi, fructu di Gallopi, G. 1. 207.

121. Pinus.) Vitorius non pinum arbo-
rem, sed genus esse putat virgilius semper vi-
rentis, Taubmannus etiam florem. Sed quic-
quid ab illis affertur in rem suam, vanum est.

Neque enim, in volunt, Columella, 9. 4. pi-
num inter frutices agnoscit, sed inter arbores
apibus gratas; pinumque conjungit cum ilice,
semper viriens pinus & minor ilex. Neque Apel-
lodorus eam inter flores admittit, cum admit-
tit inter coronationem: ut enim lauro trium-
phatores, sic pinu coronabantur viatores Iudei
Isthmiis; nec tamen laurus est florum generæ.

123. Narcissum.) Ecl. 2. 48. tardius floret:
ideo sera comantem vocat: & sera dicit, pro
jero; adedium plurale neutrum pro ad-
verbio. Vimen acanthi.) Cauleni branca ur-
na, quæ dea Ecl. 3. 45. Non vero spinæ Ä-
gyptie, quæ afternum genus acanthi est, de
quo G. 2. 119. De myrtis, Ecl. 2. 54.

125. Nam-

P. VIRGILII MARONIS

162. Namque sub Oebalia memini me turibus altis,
Qa niger humestat flaventia culta Galesius,
Corycium vidisse senem, cui paucia reliqui talos sicutus erant
Jugera ruris erant; nec fertili illa juventis,
Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.
130 Hic rurum tamen in dumis olus, albaque circum
Lilia, verbenasque premens, vesicumque papaver.
Regum æquabat opes animis: feraque revertens
Nocte domum, dapibus mensas onerabat inemptis.
Primus vere rosam, atque autumno carpare poma:
135 Ec cum tristis hyems etiam nunc frigore faxa
Rumperet, & glacie cursus frenaret aquarum,
Ille comam mollis jam tum tondebat acanthi,
Æstatem increpitas feram, zephyroisque morantes.
Ergo apibus fortis idem atque examine multo
140 Primus abundare, & spumantia cogere preflis:
Mella favis: illi tibi, atque uberrima pinus
Quotque in flore novo pomis se fertiliis arbos
Induerat, toridem autumno matura tenebat.
Ille etiam feras in versum distulit ulmos,
145 Eduramque pirum, & spinos jam pruna ferentes,
Jamque ministrantem platanum potanibus umbras.

Ve-

Nomine sub aliis manibus Tarenti, quæ profundis Gallesus irrigat ægos flaventia vegetibus,
memini me vidisse senem Corycium, qui balebat paucia jugera agri deserti; terra illa, nec opa
erat arationi locum, nec opportuna passione pecorum, nec commoda vitiis. Tamen in illo
co, prius dumojo, plantasi sara clera, & in circuitu candida lilia, ac verbenas, ac edule pe
paver, æquabat animo divitias regum. & nocte jam provecta rediens domum, onerata ment
sam cibis non emptis. Primus colligebat vere rolam, & actionem poma: & cum tristis hyems
frangeret adhuc lapides vi frigoris, & colubres glacie fuximus aquarum; ille jam tum tondebat
frondes flexilis acanthi, incusus apudem pigram & zethyros tardos. Itaque primus abundabat
apibus jacundis, & multis examinatis, & colligebat mel spumosum e favis compresi: & balebat
tulas, & pinos copiosas. & quod ponis arbor ferax se veliter tempore novorum florum, to
ridem matura poma reinebat autumni tempore. Ille etiam digerat in ordinem ulmos iarde
crecentes, & firo duras, & ipsos jam ferentes pruna, & platanum jam præbentem un
bracula bilentibus.

N O T . A .

123. Namque sub Oebalia, &c.) Tarenti: recepti agris ab eo donati sunt: præsternique
urbis in Italiam sine maxime Australi: cuius Cilicum remiges, quorum opera illius erat Pom
inflatorum fuit Phalantus ex Oebalia, seu
Laconia, protellus.

124. Que niger, &c.) Galesius, Galase, Ca
labria fluvius est, in Iunus illum Tarentinum
detinens: niger dicitur, vel ab umbra circum
stantium arborum: unde a Proterio 1.2.34.67.
vocatur umbrolis: Umbrolis inter spina Gae
lesii: vel a profunditate aquarum, que nigritate
inde contrahunt: unde frequenter illud epithet
um Homer, παντοίης ογρά αγα. Erythræus
legit piger, quia certum est cum lentiſſime labi
Flaventia culta, & flaventia duo
adcedunt, & sursum alterum substantiæ vim
obtinet, ut G. 1. 393. Aperiā sevēna.

127. Corycium senem.) Vel non en fuit huius
senis proprium, vel appellativum a gente:
Coryces enim, ποιος, mons cricci ferax, &
opidum fuit Cilicia, quæ regio est Asia in lite
remani inde dicta Cilicia. Huius inde Cili
cas, eoque piticant exerceunt, a Pompeio
petiti belle; & partim cœcī, partim in necō

GEORGICA. LIB. IV.

- Verum hac ipse equidem, spatius exclusus iniquis,
Prætero, atque alii post commemoranda relinquo.
Nunc age, naturas apibus quas Juppiter ipse
150 Addidit, expediam: pro qua mercede, canoros
Curetum sonitus crepitantiæ era fecutæ,
Dictæ cœli regem pavere sub antro.
Sola communis natu, consortia tella
Urbis habent, magnisque agitant sub legibus æviā;
155 Et patriam sole, & certos novere penates;
Venturæque hyemis memoræ, estate laborem
Experiunt, & in medium quæsita reponunt.
Namque alia victa invigilant, & federe pacto
Exercunt agris: pars intra septa domorum
160 Narcissi lacrymam, & leatum de cortice gluten;
Prima favis ponunt fundamina; deinde tenaces
Suspudent ceras: alia, spem gentis, adulos
Educant festos: alia purissima mella
Stipant, & liquido distendunt nectar cellas.
165 Sunq; quibus ad portas cedidit custodia fortis;
Inque vicem speculantur aquas & nubila cœli,
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum fucus pecus a præcipibus arcent.

Sed ego quidem artus spatio angustioribus, illa omitti, & relinquere diu deinde commemoran
da. Nunc age, desribam facultatis: quas ipse Jupiter addidit apibus: propter quod donum ob
tinendum apes, leute canoris sonitus Corvanticus & era crepatia, nutritiorum regem cali
sub caverna Dictæ. Sole vulturnum habent statu communis, & domos artis communis, &
vitam ducunt sub legibus immobiles: & sole cognoscunt patrum, & patas domos. & prece
dentes hymen futuram, exercunt se labori per æstatem, & congregant in commune bona par
ta. Atque enim prouident ciliis, & lege continuta laborant per campos: pars intra clausa alve
rium componunt ima fundamenta favorum, ex fulvo narciso & obovio glutino coriatis; polta re
naces concamarant ceras: alia alant incubando factæ crescentes, qui furi generis: solis
addeniant mella expurgata, & imponunt favos puro nectar. Sunq; aliquæ quibus dato ad portas
forte obtigit. & quæ per vices prouident pluram & nubes arcis; aut accipiunt onera venient
ium; aut constato agmine expellunt ex alveari fuso, quod est genus pigrum.

Fer.

N O T . E .

gaum referunt, vel ad fructum aut nondum ma
turum, aut etiam in maturitate intus lapsi
descendent. De hac voce, edura, vide G. 2. 65.
De Platano, Platano, ibidem G. 2. 70.

145. Spinis jam pruna ferentes.) Spinis, vel
significat primum silvestrem, quod vult Cas.
Stephanius, vel spinam ipsam, quæ in princi
pium conversa fit per inflectionem; de qua in
fitione G. 2. 72.

149. Nunc age, &c.) IV. PARS. De apu
næ repubblica, & quæ civi prudentia, in melle
conficiendo, in re obseruando, &c.

151. Curetum sonitus.) Saturnus cum filio
mares devoraret, vel ex patto cum Titane
fratre, vel ex mente suo, cum effet in fatis fo
re ut filius regne pelleretur: Rhea five Ops,
aut Cybele, ejus uxor, Jovem in Creta na
tum in ante Dictæ montis, qui Idæ monti
vicinus est, occupavit: justitiae ut Curetæ, si
ve Corybanæ, sive Dactylæ, facrorum suorum
administræ, cymbalis, æreisque clypeis circa
cunas obstreperente, ne vagitus proderet in
famem patri. Huius porro infusa rex dicuntur

162. Suspudent ceras, &c.) Plinius, l. II.
163. Ruente ceras fulcunt, pilorum intergerimus se
a solo fornici, ne dehi aditus ad forcandum.
De Nectare, portum Doënum, Ecl. 5. 71.

165. Sorti.) Pro sorte: ne igne pro igne, G.
1. 267. Capiti pro capite, Ecl. 5. 7.

168. Fucus, & Vespa. Ex Plinio l. II. II.
Sunq; quæ servit apum, his sunt cellorum

X 2 mi-

P. VIRGILII MARONIS

164 Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
 170 Ac veluti lenti Cyclopes fulmina massis
 Cum properant: alii taurinis follibus auras
 Accipiunt, redduntque: alii stridentia cingunt
 Aera lacu: gemit impositis incudibus Aetna.
 Illi inter se magna vi brachia tollunt
 175 In numerum, verstantque tenaci forcipe ferrum.
 Non alter (si parva licet componere magnis)
 Cecropias innatus apes amor urget habendi,
 Munere quamque suo. Grandevi oppida curz,
 Et munire favos, & Dedala fingerre testa.
 180 At fessæ multa referunt se nocte minores,
 Crux thymo plena: pacfuntur & arbata passim,
 Et glaucas falices, casiamque, crocunque rubentem;
 Et pingueum tiliam, & ferrugineos hyacinthos.
 Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
 185 Mane ruunt portis, nusquam mora: ruris easdem
 Vesper ubi & paliu tandem decedere campis
 Admonuit, tum recta petunt, tum corpora curant.
 Fit sonitus, mustangue oras & limina circum.
 Post, ubi jam thalamis se composuerit, silevit
 190 Nec vero, festisque sopor suis occupat artus.
 Nec vero a stabulis pluvia impendente recedunt
 Longius, aut credunt coelo adventanibus Euris;
 Sed

Fervet labor, & mella thymum balantia bene oient. At veluti quando Cyclopes fabricantur fulmina & massis emolitis: alii accipiunt & remittunt aereni follibus & tauri corio factis: alii mergunt in aquas eava fridentia: Aetna plangit sub incudibus ubi impositis. Illi inter se atollunt brachia magno labore per ordinem, verstantque ferrum mordaci forcipe. Non alter (si licet compare pars magnis) ingenita cupiditas congregandi nulla urget apes Atticas, unquamque iuxta Iuam officium. Semiores curant alcœana, & tuncutur favos, & confundunt domos artificias. At juniores redunt lassa procreata nocte, referte thymo circa crura; & hinc inde carpunt arbata, & falices virides, & casiam, & crocunum rufum, & tiliam volosam, & hyacinthos nigricentes. Simil omnes quiescant a labore, simili omnes laborant. Mane exunt portis, nulli in loco ignorant est. Postea cum Hisperis eti significarunt recedunt illæ ex agris & passionib., tunc aduent alcœana, tunc restitut corpora. Murrus excitatur, & brevem circa regulum & portas. Deinde cum jam confederata in cellis, silent per noctem, & convenienter sopor setet membra lassa. Non autem deuent longius ab alcœanis, quando imber infat, nec confundunt aeri, quando imminent venti:

NOTE.

- minima: quamobrem imperant illi primosque in opera expellunt, tardantes sine clementia puniunt.
 170. Cyclopes. (C.) Deiis, & Aetna monte G. 1. 471, & fufius Ann. 3. 569.
 175. In numerum.) Certo quodam ordine, ac veluti numero malleorum concentu.
 177. Cecropias.) Attica, a primo Atticorum rege Cecrope: mel autem Atticorum celebre fuit, præferens ex Hymeto monte.
 179. Dedala.) A Dædalo ingeniosissimo Athenieni fabro, qui labyrinthum condidit; artificiose qualibet opera, Dedala, vel Dedala dicta sunt. De eo plura Ann. 6. 29.
 181. Crux thymoplena.) Plin. I. II. 10. Quæ gressus compostrant, priores pedibus feminæ onerant, membranis, que singulos cingunt ororum modis, universum agmen emergat. Ita ferè Arbuta passim. (C.) Arbuta Ital. corbezzolo Ecl. 3. 82. Capha, Ecl. 2. 49. Crocus, Zaffranico, ab his aliquid in horis, quod sit feminis loco;
- Ecl. 4. 44. Hyacinthus, Giacinto, Ecl. 3. 63. Tilia, Tiglio. De Ferrugineo colore, Ecl. 2. 18.
 185. Vesper.) Stella Veneris, Ecl. 6. 86.
 192. Euris.) Quibuslibet ventis, proprie tamen orientalibus.
 193. Saburam.) Arenam graviorem, qua naves ad certam usque menturam onerantur, ac fiduciantur, ut stabiliores fiant.
 198. Concubitu.) Pro concubitu. Ecl. 5. 29. Pl. I. II. 16. Factis quoniam modo progenerarent, magna inter eruditos & subtilis quæfio fuit: apum entia cotius vifis eti numquam. Plures eximere oportere consci floribus: Gallinarium modo incubant. Id quod excludit eti primum vermiculus videtur candidus.... donec rupti membranis, que singulos cingunt ororum modis, universum agmen emergat. Ita ferè Arbuta passim. (C.) Arbuta Ital. corbezzolo

Ecl. 3. 82. Capha, Ecl. 2. 49. Crocus, Zaffranico, ab his aliquid in horis, quod sit feminis loco;

GEORGICA. LIB. IV.

Sed circum tutæ sub metibus urbis aquantur,
 Excursusque breves tentant: & sepe lapillos,
 193 Ut cymbæ instabiles flent jadante fabraram,
 Tollunt: his sepe per imania nubila librant.
 Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,
 Quod nec concubitus indulgent, nec corpora segnes
 In venerem solvunt, aut fortis nixibus edant.
 200 Verum ipsæ & foliis natos & suavibus herbis
 Ore legunt: ipsæ regem, parvisque Quirites
 Sufficiunt, aulisque & cerea regna refingunt.
 Sepe etiam duris errando in cotibus alas
 Attrivere, ultroque animam sub fasce dedere:
 205 Tantus amor florum, & generandi gloria mellis.
 Ergo ipsas quamvis angusti terminus ævi
 Excipiat; (neque enim plus septima dicitur ætas)
 At genus immortale manet, multisque per annos
 Stat fortuna domus, & ævi numerantur avorum.
 210 Præterea regem non sic Ägyptus, & ingens
 Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes,
 Observant. Rege incolunt mens omnibus una est;
 Amisco, rupere fidem: constructaque mella
 Diripiunt ipsæ, & crateres solvere favorum.
 215 Ille operum cuitos, illum admirantur, & omnes
 Circumflant fremiti denso, sanguine frequentes,

Ec

sed, secuta prope parietes dicearis, circum hawiant aquas, & faciunt breves excursiones: & iope, quemadmodum nubes fluctuant, habent arenam contra agitationem fluctuum, ita apprehendunt lapilos, & his sustinunt se per nobes rugas. Miraberis autem hanc conjectitudinem placuisse apibus: quod nec vacat cotinus, nec inertes encrovant corpus libidine, nec emitunt stictis partibus: sed iste rostro colligunt fasci & foliis & herbis dulcibus: ipse suppedit regem & parvo cibis, & reparant palata ac regem cerca. Sepe quoque rogando contuderunt alas in duris faxi, & spone amplexu rotam sub onore: tantus est ipsi amor florum, tanto gloria faciendo mellis. Itaque licet brevis vita finis earum urgat (non enim vivunt plus quam septem annos) tamen genus earum manet immortale, & fortuna familie subfistula per multis annos, & numerantur avorum. Præterea non ita regem Ägyptus, & magna Lydia, & gens Parthorum, & Hydaspes Media, venerantur. Rege vivo, unanima est concordia omnium; rege mortuo, disficiunt societas, & ipsi rapunt mella accumulata, & evanescunt compagin favorum. Ille rex prædicti operibus, admirantur illum, & omnes cucus illum conglobantur multo cum murmur, & sanguinib; illum rugino numero, & sepe

NOTE.

idque deinde, formatum in fictus, ab flumine perfusa, Cræsto olim regi distillatio subditæ. Partib; de quibus Ecl. 1. 62. Medi, ad occidentem Parthoram siti, qui hic per Hydaspem flumine notantur. Hydaspes tamen ab uno Virgilio in Media, ab aliis in oppido Sabinorum, postquam fodus istum est inter Tatum eorum regem, & Röpulum.

203. Duris in cotibus) Cos usurpat sepe pro lapide, qui ferro acudo adhibetur. Hic tamen & alibi pro quolibet lapide afero, & caute. Cos itaque & cautes, idea tunc: quemadmodum & a Gracis usurpatur usus in utraque significacione.

210. Regem non sic.) Comparat obsignia apum erga reges, cum studio popularum; eorum maxime qui delictis fracti dominos quasi servili cultu adorabant. Tales Ägypti, de quibus infra v. 26. Lydi, quorum regio pars est Aliæ minoris, Pacilo, aurifero

220. Effe

P. VIRGILII MARONIS

Et saxe attollunt humeris, & corpora bello
Objecant, pulchramque petunt per vulnera mortem.
His quidam signis, atque hæc exempla fecuti,
220. Este apibus partem divinæ mentis, & haustus
Æthereos dixerit; Deum namque ire per omnes
Terrasque tractusque maris, cœlumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum, 225
Quemque sibi tenues natentem arceſtere vitas.
Scilicet huc reddi deinde, ac resoluta referri
Omnia: nec morti esse locum; sed viva volare
Sideris in numerum, atque alto succedere celo.
Si quando fedem angustum, fervataque mella
Thesauris relines; prius haustu sparsus aquarum,
230 Ora fore, fumosque manu prætende sequaces.
Bis gravidos cogunt foros, duo tempora missis;
Taygete simul os terris ostendit honestum stanquam amorem.
Pleias & Oceanii spretos pede repulit amnes:
Aut eadem fidis fugiens ubi pīcis aquosi,
235 Tristior hybernas ecclio defecit in undas.
Illiſ ira modum supra est, læſaque venenum

Mor-

*G*sape effuerunt humeris, *T* in bello obiciunt corpora pro eo, & querunt per vulnera gloriosam necem. Quidam ob hec indicia, & confidantes hec specimenia prudentia, dixerunt, partem divinæ mentis *G* coelitis spiritus insue apibus. Quippe dixerunt Deum fidum esse per omnes *G* terras, & tradiuit maris, *G* cœlum profundum: ex illo pecudes, armenta, homines, omne genus ferarum, denique quemlibet nascendo sibi attrahere animam. Quippe dixerunt omnia post dissolutionem reverti ac referri ad eum: nec esse locum extinctionis, sed omnia volare viva, sibi quoque sideris in ordinem, atque ire in altum cœlum. Si aliquando recudiatur adam abzare, *G* mella servata in favis, imbutus haustu aquarum ex tuum ample prius, & prætende manus famos, qui insequantur apes. Apiariri colligunt favos plenos, & duo sunt tempora mellationis: simul ex Taygete Pleias monstrarunt terris formosum rutilum, & respulsi pede aquas Occant a se contemptas; aut cum eadem, fugiendo aibru pīcis imbrisari, defecit mortua & caelo in aquas hybernas. Illæ apes iracundæ sunt supra modum, & offendit venenum

pro-

NOTÆ.

220. *Este apibus partem, &c.*) Sequitur hic doctrinam Pythagoræ & Platonis. Pythagoræ opinio fit a Servio explicatur: *Omnis animalia ex quatuor elementis. Et divino spiritu conformati manifestantur.* Trabunt enim a terra carnem, ab aqua humorum, ab aere arboletum, ab igne fervorem, a divino spiritu invenientur. *Quod quis est in apibus, sit in hominibus* (namque mutuant, cupunt, dolent, gaudunt; que probantur ex his quæ factum: dimicant enim, colligunt foras, prævident pluvias) faciuntur necesse est, etiam apes partem habere diuinatatem. Platonis autem opinio est in Timæo, *Deum, cum mundi condidit, atris parè distribuisse numerum animalium, singulisque atris singulas attribuisse, quasi totoideum vehiculum.* Pythagoræ autem & Platonis communis sententia est, animam esse interitus experiem, & cum exit, pervenire in cognatas sibi animam mundi, ut testatur Plutarchus l. 4. de Placit. Philof. Juxta has igitur sententias docer Virgilus, morti non esse locum: id est extinctionem, quippe cum anima remaneat: deinde animam reverti sideris in numerum, id est, adeo sidera quibus singula ad dicuntur, atque ita in cœlum reverti, qua

90-

GEORGICA. LIB. IV.

Morsibus inspirant, & spicula cœca relinquunt.
Affixa venis, animaque in vulnere ponunt.
Sin duram metues hyemem, parceisque futuro,
240 Contusosque animos & res miserabre fractas;
At suffire thymo, cerasque recidere ianæs
Quis dubitet? nam saxe favos ignotus adedit
Stellio, lucifugis congesta cubilia blattis annas munda.
Immunisque fedens aliena ad pabulo fucus,
245 Aut asper crabro inparibus le immiscerit armis; horis suæ suæ
Aut durum tincæ genus, aut invisa Minerva
In foribus laxos suspendit aranea casæ.
Quo magis exhaustæ fuerint, hoc acris omnes
Incubunt generis lapli sacrilegi ruinas,
250 Complebuntque fores, & floribus horrea texent.
Si vero (quoniam causus apibus quoque nostros
Vita tulit) trifli languebunt corpora morbo,
Quod jam non dubius poteris cognoscere signis;
Continuo est ægris aliud color; horrida vultur.
Deformas macies: tum corpora luce carentum
Exportant testis, & tristis funera ducunt:

Aut

punctione immittunt, & affixa venis relinquunt aculeos oculitos, & amittunt vitam in vulnere. Si vero imbeciles fixilem, & provideas in futurum, & miserables gentis affida opumque direptarum: tamen qui omittat sumptare eas thymo, & auferre ceras superfluas? Nam saxe occulatus lacertos corosæ favos, cubilia plena fuscis blattis fugientibus lucem, & fucus mers citatus prope alcum cibum, aut aper crabo se miscet apibus, armatus majori aculo, aut impudentius genus sinearmum, aut Minerva odiosa aranea suspicenda in portis telas tenues. Quo magis fuerint evanescere, ex diligenter omnes contendent reverare jadwam genti vexata, & repletarunt evanescere, & conscient favos & floribus. Si autem (quoniam vita conditio intulit que apibus nostris miseria) corpora carum languente trifli ægryitudine, poteris deinceps cognoscere id signum non incertis. Statim erga habent alium colorem; horrida macies detinpat speciem: ince eferunt ex alevibus cadavera carentium lumine, & ducunt tristis funera;

NOTÆ.

Ostobris, aut initium Novemboris; vide G. I. 222.

223. *Oceanii amnes.*) Quia Oceanus terram ambit.224. *Sidus fugiens pīcis aquos.*) Certe fugimus tantum infrequentes: ut nullum proprium pīcum fidus Pleiades sequitur, sed antecedens.

Nodus hunc solvatur Petrus, verum sic interponit. Aut eadem sidus fugiens, ubi pīcis aquos trifloris hybernas calo delendet in undas: hoc sensu: Aut eadem fugiens fidus, id est Sol, quod videtur in undas, bybernas pīcis aquos, id est, in quas iam fidus pīcum ante delendet. Alii alter solvant. Ego servata vulgari interpositione per pīcum aquosum, intelligo hydram, qui leviter est in aquis degens, unde nomen habet ab illa aqua: hoc enim fidus, eti in occasu Pleiactum gradibus circiter quinquaginta ab illis distet, tamen eas subsequitur, illico videntur immixtæ.

225. *Iovis Minervæ oracula.*) Arachne Lydia, lamificiæ arte aucta cum Minerva contendere, agere forensis opus suum ab eadem contrahit, citha, suspendit fibi vitam abficit: a Minerva in araneam transformata est.226. *Fros.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.227. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.228. *Animaque in vulnere ponunt.*) Hoc inde fit, quia aculeus cum alvo, five infusino, contertus est; & cum infixus fuerit, e vulnere retrahi nequit sine alvi ruptione.229. *Sin duram,* &c.) Si providens in fu-

turum nolis mella mellia omnino detrahere, ne per hyemem deficitibus floribus apes famae perirent; reliquæ partem aliquam melis ad cibum hybernum; & interim purga arlearia a noxiis pellibus; ut sunt hellio, Ital. Tarantola, blatta, Tarlo, fucus, Vespa, crabro, Calabron, tinea, vermiculi genus, corrodentes vescit & alia, &c.

230. *Iovis Minervæ oracula.*) Arachne Lydia, lamificiæ arte aucta cum Minerva contendere, agere forensis opus suum ab eadem contrahit, citha, suspendit fibi vitam abficit: a Minerva in araneam transformata est.231. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.232. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.233. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.234. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.235. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.236. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.237. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.238. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.239. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.240. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.241. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.242. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.243. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.244. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.245. *Fori.*) Porf. fons spatiæ in naviibus apertiora, tabulata, in quibus inceditur.

P. VIRGILII MARONIS

Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent,
Aut intus clausis cunctantur in ædibus omnes,
Ignavaque fame, & contracto frigore pigra.
260 Tum sonus auditur gravior, traximque fuscurrant:
Frigidus ut quondam silvis immurmurat Aufer,
Ut mare sollicitum frideret refluxibus undis,
Æstuat ut clausis rapidus fornacibus ignis.
Hic jam galbaneos suadebo incendere odores,
265 Mellaque arundineis infere canalibus, ultro
Hortantem, & fessas ad pabula noto vocantem.
Proderit & tunc galla admiscere saporem,
Arentesque rosas, aut igni pingua multo
Defracta, vel pthyia passos de vite racemos,
270 Cœcropium thymum, & graveolentia centaurea.
Est etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricole, facilis quarentibus herba.
Namque uno ingentem tollit de cespite silvam,
Aureus ipse: sed in foliis, quæ plurima circum
275 Funduntur, violæ sublucte purpura nigre.
Sepe Deum nixis ornataz torquibus aræ.

Asper

aut eadem dependent ad portam finali implicate pedibus: aut omnes intus clausæ morantur in
alvearius, desates pro fame, & pigrae pro frigore contrahunt membræ. Tum mormur obscurus
auditur & fujurando longo trachy quædammodum Aufer frigidus aliquando sibilat in fili-
vis; quemadmodum mare turbatum frictæ fluctibus reciprocantibus; quemadmodum ignis fer-
vens æstuat in fornacibus clausis. Tunc consulo, ut galbaneos odores urant illæ, & melia in-
fundantur per canas arundineas; ultra exstantio & inviolatio apes languidas ad cibum fami-
liarem. Juvalit etiam addere huic succum gallæ contrite, & rosas ficas, vel muphus
multo igne spissatum, vel pafsa uvas & pthyia vite, & thymum Atticum, & centaurea gra-
via odore. Eß etiam in pratis flos, cui agricole dedere nomen amello: planta et facilis reperi-
tur. Quippe uno & cespite exigit magnam copiam caudum: aureus ipse est; sed purpurea violæ
nigrificantis sublucte in foliis, que multa in orbem ambient flosculum. Sepe altaria Deorum or-
natur torquibus amello implexis.

N O T A .

257. Pedibus connexæ, &c.) Non puto hic Hymetto monte Attice regionis, in qua
uvum significari: siquidem ut latitiae indicu primus regnavit Cœcrops. Amelius certissime
apponit infra, v. 358. Itaque intellige de Apes Attica, id est, stellæ Attica, ob
singulis aut pauculis apibus, quæ vel mor-
tua, vel languida pedibus adherent ad limina,

258. Frigidus Aufer. Quilibet ventus: Aufer enim non frigidus, sed humidus est.

Macrobius tamen ait frigidum esse ab origi-
ne, & humidum fieri cum per zona torri-
da plazam ad nos comeat. Quondam.) Aliquo-
modo. Sic G. 3. 99. Ut quondam in papyris
magnum sine viribus ignis incasum fuit.

259. Galbaneo, &c.) Galbanum, guminæ, nartheæ, five ferula, in Syria: hu-
ius odor fugat serpentes. Ital. Galbano. De-
frutum, vinum cœlum, de quo G. 1. 295.
Racemi paffi, Ital. Zibilo: quem in ultimæ apta
propter ceteris virtutis Pthyia, de qua G. 2. 93.
Centaurea, orum, vel centauræ, & centau-
rium, ii; Ital. centauæ: herba quæ nonem tra-
xisse dicitur Chirene Centauro quia adhibita
vulneri, quod ipsi Herculis sagittæ fecerat, eum
fanavit. Cœcropium thymum, quia frequens in

Sapor

GEORGICA. LIB. IV.

Asper in ore sapor: tonis in valibus illum
Pastores, & curva legunt propria fluma Mellæ.
Hujus odorato radices incoque Baccho,
280 Pabulaque in foribus plenis appone canistris.
Sed si quem proles subito defecerit omnis,
Nec genus unde novæ stirpis revocetur, habebit;
Tempus & Arcadii memoranda inventa magistri
Pandere, quoque modo cœsis jam sepe juvencis
285 Infinceris apes tulerit crux. Altius omnem
Expidiā, prima repetens ab origine, famam.
Nam qua Pellei gens fortunata Canopi
Accolit effuso stagnante flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur sua rura phæolis;
290 Quaque pharetræ vicinia Peridis urget,
Et viridem Ægyptum nigra fecundat arena,
Et diversa ruens sepem discurrit in ora.
Uique coloratis amnis devexus ab Indis;
Omnis in hac certam regio jacit arte salutem.
295 Exiguus primum, atque ipsos contraditus ad usus
Eligit locus: hunc angustisque imbrice testi
Parietibusque premunt artis: & quattuor addunt

169

Sapor illius asper est palato: pastores colligunt eum in pratis demessis, & ad flexuosa fluencia
Melle. Coquæ radices ultimæ in rôno optime, & plenis calathis offer apibus in cibum ad fore
mina alveariss. Sed si aliquis amiserit subito totam gentem, nec batet, unde reparetur genus
nova familiæ: tunc tempus est aperire inventum memorabile Arcadii aporiæ: & quomodo
occupat bobus, jam sepe sanguis patridus produxit apes. Narrabo famam omnem hujus facti,
repetens eam altius a prima origine. Nam, qua parte felix natio Pellei Canopi accedit Nilum
inidentes agri inundant flumen, & circumvagat huius agros in noviculis veriscolorebus; &
qua parte regiones vicinae Peris pharetræ attingunt Ægyptum; & qua parte favous
defensu at uisque nigri Æthiopibus fecundata Ægyptum nigo luto, & precipitans exonerat se
in offia septem distinta; tota regio collocto in hoc invento firm certam. Primum queritur loco
coarctanti: adjungantque quatuor

Quæ-
fene-

N O T A .

viridem Ægyptum nigra fecundat arena, qui ver-
sus plane de Nilo intelligi debet, & locus male
dicitur Indus devexus ab Indi, cum Indiæ
fines nequit regrediatur. Abramus hic communi-
cator metio quid de Gange Indico fluvio, qui
per subtéraneos meatus erumpat in Ægyptum,
ibique Nilum efficiat. Ego omnia de
Nilo interpres, & qua duo videtur ob-
stare, sic explico. I. dicitur Devexus ab Indi,
id est, Æthiopibus, qui ab antiquis Indi voca-
bantur, ut jam notavimus G. 1. 171. Et vero
quicquid olim jactatum sit de ignotis Nili
fontibus, nunc compertum est oriri ex due-
bus fontibus ad radices Lunæ montium, ad
meridiem lacus ingentis, quem impermissum
aquis mox deinde præterfluit. Lacus dicitur
Zembre. II. Victoria Peridis urget, reipæ Ægyptum,
non inquam ipsa Peris, sed vicinae
Peridis regiones, nempe Arabia, Syria, &c.
que omnia Peridis nomen comprehendit,
qua subiecta aliquando fuerant Periarum
imperio, Cyri tempe & Cambys eius filii,
qui Ægyptum ipsæ dicitur adiecit. Select

fene-

Canopus.) Urbe est Ægypti, quam poeta in-
uicit vicinam esse Alexandriæ, cum Canopum
vocabat Pelicum, id est, Alexandrinum. Alexan-
der enim, conditor Alexandriæ, in urbe Ma-
cedonie Pella natus era. Per Gentem Canopi
Ægyptios omnes intelligit, quia urs illa erat
antiquissima, sita ad maximum & septem-
ofitis, quibus Nilus in mare se exonerat. Gen-
tis fortunata.) Propter fertilitatem regionis.

288. Stagnantem flumine Nilum.) Quia sole
in cancrum subeunt, crecere incipit per
centum dies ad uisque Autumnum: qua exun-
datione fecundantur agri, per quos itur
phæolis & navigiis angulis, ex arundine
papyracea.

289. Pharetræ Peridis.) Quia Persa equi-
tatu, venatione, & sagittandi arte infinges-
tuerunt: iti ad orientem Assyrion, ad occi-
densem Asia, ad meridiem Parthiam, ad septen-
tricinem Iaus Perlici. De Indi, G. 1. 57.

290. Qua-

P. VIRGILII MARONIS

170
Quatuor a ventis obliqua luce senectas.
Tum vitulus, bima curvans jam cornua fronte,
300 Quaritur: huic geminae nares, & spiritus oris
Multa reluctanti obstruitur, plagiisque pectempsio
Tunsa per integrum solvantur vilesca pelle.
Si possum in clavo lingui: & ramea costis
Subiectum fragmenta, thymum, cassaque recentes.
305 Hoc geriur, zephyris primum impellentibus undas;
Anne novis rubent quam prata coloribus, ante
Garrula quam tignis nidum suspendat hincendo.
Interea teneris repetitam in osibus humor
Æstuat: & vilenda modis animalia miris,
310 Trunca pedum primo, mox & fridentia pennis
Miscentur, tenuemque magis, magis aera carpunt:
Donec, ut ælis effusus cubibus imber,
Erupere, aut ut nervo pullante sagitta,
Prima leves ineunt si quando prælia Parthi:
315 Qui Deus hanc, Mufa, quis nobis exudit artem?
Unde nova ingressus hominum experientia cepit?
Pafor Ariflaus, fugiens Penæ Tempe,
Amisit, ut fama, apibus morboque fameque,
Tristis ad extremi sacrum caput astit amnis:
320 Multa querens: atque hac affusa voce parentem:
Mater Cyrene, mater, que gurgitis hujus
Ima tenes: quid me præclara Slipe Deorum.

scenctas, olicno lumine, a quatuor venit. Tum queritur juventus, jam stellens cornua in fronte lieni: hunc multum repugnanti claudunt atra nares, & dilius oris: & hunc interdictio vorberibus, contusa uictore pideunt intra pellem non lacraram. Si relinquit ut depositum in loco clavo, & laterice subseruunt fragmata rarorum, thymum, & cajus novas. Hoc fit, cum primum zephyri vigilat aquas, antequam campi pingantur novis colubris florum, antequam loquax brindo defat madum in signis domorum. Interea humor calidacius in opibus tenoris exercentur, & congregantur mirabilis modo animata digna vix, primo carnicia peccatis, deinde ut etiam scripturam, & magis meique intenta auras temes: donec evolent tam densis, quam inter cadens per sefatem & nullus, aut quem sagitta ex arcu emitente, si quando sagittæ Parthi facinus preludia pugnandi. O Mufa, qui Deus invens hanc artem in nostra commoda? Unde nova bæc hominum experientia cepit exordium? Pafor Ariflaus retinqueens Tempe, que Penæ alluntur, apibus emissa per myrram & sambac, ut narratur, fecit magis ad sacrum fontem summi fluvi, multum querendo; & affectuose & smatum his verbis: Mater Cyrene, mater que habitas in fundo busus sonis, cur me produxisti odiosum fatus ex illuftri Deorum genere, si modo Thymbræus Apollo fater mens est, ut memoras?

N O T A .

298. Quatuor avenis.) Qui flant è quatuor tres hebdomadas includendum esse, donec mundi cardinalis five partibus oppositus, pretrefiat.

300. Naves & spissus, &c.) Oculi etiam, unde cardinalis vocantur: Eurus ab oriente, Zephyrus ab occidente, Boreas a septentrione, Notus a meridie;

300. Naves & spissus, &c.) Oculi etiam, & partes omnes ad halimus aut egestationem necessariae, linteo piceo libato obfrucabantur.

302. Per integrum, &c.) Nec enim laceranda est pellis & cruentanda, sed paullatim libibus maceranda; ita uiculera, carnes & offa etiam communiantur iuxta pellem. Id caverendum ad monachos Geoponiarum praedictorum.

304. Cassaque.) Rosmarinum, vel laven-dulum. Ecl. 2. 49.

305. Hec gerit zephyrus, &c.) Id est, circa initium veris: nonetque aucter Geoponicus per

310. Trunca pedum, &c.) Hinc aliqui dicas voluntates eris, quam æstus, sine peccatis: sed virtus etyom rectius Ecl. 7. 13.

311. Magis, magis aera carpunt.) Exprimit primos conatus ad volandum, cum alas ventilant.

314. Levitas.... Parbi.) Dcfis E. 1. 62. Levitatem tetra, vel ad fugæ dolos, vel ad equitandi pertinet.

317. Pafor, &c.) VIII PARS. Fabule Arifsei & Orphæ, Epilogi loco. Tempe.) Theftalia vallis est, quam Penæ fluvius præterfluit. G. 2. 49. Fugiebat ille Tempe, ubi degredit, ut ad eam, five fontem Penæ fluvii, qui matris fute Cyrenæ paterat, excurrexit, quasi ad maternum dominum. De Arifsea supra v. 283. & G. 1. 14.

323. Thymbræus.) Apellini cognomen. Thym-

GEORGICA. LIB. IV.

171
(Si modo, quem peribes, pater est Thymbræus Apollo)
Invisum fatis geauissi? aut quo tibi nostris
325 Puluis amor? quid me cœlum sperare jubebas?
En etiam hunc ipsum vita mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum & pecudum custodia solers?
Omnia tentant exuderat, te matre relinquo.
Quin age, & ipsa manu felices erue silvas:
Fer stabulis inimicum ignem, atque interfice messes:
Ure sata, & validam in vites molise bipennem:
Tanta mæsi te ceperunt tadia laudis.
At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
Sensi: eam circum Milesia vellera Nympha.
335 Carpebant, hyali fatuo sueta colore:
Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque,
Casariæ effusæ nitidam per candida colla;
Nefæ, Spioque, Thalique, Cymodoceque,
Cydippeque, & flava Lycorias; altera virgo in manus impetuosa
340 Altera tum primos Lucina experta labores;
Clioque, & Beroe foror, Oceanitides ambæ, insagat in rati.
Ambe auro, pictis incincta bellibus ambæ,
A'que Ephrye, atque Opis, & Asia Deiopeia;
Et tandem positis velox Arethusa sagittis.
345 Inter quas curam Clymene narrabat namen
Vulcani, Martisque dolos, & dulcia furta,

Aque

aut quoniam depulsa est a te amor tuus erga me? Car' jubebas me sperare honores immortaliuum. Ecce amito, cum sis mea mater, hunc ipsum honorem vita mortalis, quem diligens cura frugum & pecudum perpeperat mihi explorantis omnia. Age ergo, ipsa etiam evelle manus fascinandas arbores, immite infelix ardorem in pecora, & eneca sagittas, incende agros, & impelle validam secum in viis: si tanta negligenta mægloria ceperit te. At mater percepti sonum vocis & cubili profundi soni: circa eam Nympha uelant Milesiam lanam, tintam multo colore vtrum, & Drymo, & Xantho, & Ligea, & Phyllodoce, quatum comæ subfuscata diffusa erat per colla candida; Nefæ, & Spio, & Thalique, & Cymodoce, & Cydippe, & fatua Lycorias; altera adhuc virgo, altera jam palla primam difficultatem partus, & Clio, & foror Beroe, & Oceanitides ambæ, vestite auro, & versicoloribus bellibus; & Ephrye, & Opis, & Asia Deiopeia, & velox Arethusa, sagittis denique depositis. Inter quas Clymene narrabat namen sollicitudinem Vulcani, de custodienda Venere, & fraudem jacundæ furta Martis;

N O T A .

Thymbræus Troadis oppido, ubi templum eius celebre, in quo seruit Achillem a Paride fuisse osculum.

330. Stabulis inimicum ignem.) Vel incendium, vel portius sacrum illum ac pectorum ignem, de quo G. 2. 566.

331. Bipennam.) Securum utrimque acutam, a bina pinnæ: nam pinnæ sunt quedam fastigia; ut summittantur in templis, que vocantur pinnacula.

334. Milesia vellera.) Pretiosa, ex urbe Milesio, in finibus Ioniae & Cariae. Species est pro genere.

335. Hyali colore.) Virdeo, inter coruleum, & virideum medio: ab ævo ætriorum.

336. Drymoque, &c.) Nympharum nomina partim ex Homero. 1. 18. 39. partim ex Hesiodo in Theogeno. 245. Drymo, a Ævo filia querita. Xantho, a Ævo flava. Ligea, a Ævo cano-

Y 2 ludii-